

АДАПТАЦІЯ ЯК ОСОБЛИВИЙ ЕТАП
ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МОЛОДИХ ПРАЦІВНИКІВ
ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

ADAPTATION AS A SPECIAL STAGE OF PROFESSIONAL DEVELOPMENT
OF YOUNG EMPLOYEES OF THE NATIONAL POLICE

DOI: 10.69842/DIDACTICS.2025.1.06

Психологічні умови професійного становлення молодих працівників органів Національної поліції є важливим аспектом ефективності роботи правоохоронних органів та забезпечення їх здатності реагувати на сучасні виклики. У процесі адаптації до професійної діяльності молоді поліцейські стикаються з різноманітними психологічними проблемами та стресовими ситуаціями, які можуть впливати на їх емоційний стан, мотивацію та професійні якості. Психологічна підготовка, підтримка та орієнтація на створення сприятливого психологічного клімату є ключовими факторами успішного професійного становлення працівників поліції. Професійне становлення включає два ключові аспекти: з одного боку, це накопичення, збагачення та розвиток професійних знань і навичок, а також набуття досвіду правоохоронної діяльності; з іншого боку – це соціалізація особистості працівника у професійне середовище. У цьому контексті соціалізація означає процес інтеграції особистості в професійну сферу, її ідентифікацію з нею, а також включення професійних цінностей у внутрішній світ працівника. Інакше кажучи, йдеться про соціально-професійне формування особистості працівника правоохоронних органів.

Підвищення рівня підготовки співробітників Національної поліції України набуває особливої важливості в умовах інтеграції України до європейського простору. У зв'язку з цим реформа системи відомчої освіти орієнтована на посилення практичної складової професійної підготовки правоохоронців, забезпечення їх ґрунтовними теоретичними знаннями та практичними навичками, необхідними для ефективної соціальної взаємодії в процесі виконання службових завдань. Важливим аспектом є також засвоєння правоохоронцями цінностей демократичного суспільства та їхня готовність захищати ці цінності.

Ключові слова: професійне становлення, вищий навчальний заклад, поліція, адаптація, професійна мотивація, психоемоційна підтримка.

Psychological conditions of professional development of young employees of the National Police are an important aspect of the effectiveness of the work of law enforcement agencies and ensuring their ability to respond to modern challenges. In the process of adaptation to professional activity, young police officers face various psychological problems and stressful situations that can affect their emotional state, motivation and professional qualities. Psychological preparation, support and orientation to creating a favorable psychological climate are key factors in the successful professional development of police officers. Professional development includes two key aspects: on the one hand, it is the accumulation, enrichment and development of professional knowledge and skills, as well as the acquisition of experience in law enforcement activities; on the other hand, it is the socialization of the employee's personality in the professional environment. In this context, socialization means the process of integrating the individual into the professional sphere, his identification with it, as well as the inclusion of professional values in the employee's inner world. In other words, it is about the socio-professional formation of the personality of a law enforcement officer.

Increasing the level of training of employees of the National Police of Ukraine is becoming especially important in the context of Ukraine's integration into the European space. In this regard, the reform of the departmental education system is focused on strengthening the practical component of professional training of law enforcement officers, providing them with solid theoretical knowledge and practical skills necessary for effective social interaction in the process of performing official tasks. An important aspect is also the assimilation by law enforcement officers of the values of a democratic society and their readiness to defend these values.

Key words: professional development, higher educational institution, police, adaptation, professional motivation, psycho-emotional support.

Постановка проблеми в загальному вигляді. У сучасних умовах, коли процеси формування України як правової держави загострюються, роль і місце правоохоронних органів стають надзвичайно важливими. Постійні політичні та соціально-економічні зміни, а також недосконалість законодавства ставлять нові вимоги до професіоналізму сучасних фахівців. Від кваліфікації, морально-етичних принципів працівників прокуратури, Національної поліції, Служби безпеки України, прикордонної та митної служб залежить ефективність захисту державних і громадянських інтересів. Співробітникам правоохоронних органів доводиться працювати в складних умовах: високому рівні стресу, екстремальних ситуаціях, з недостатньою технічною та матеріальною базою, а також низькою соціальною захищеністю. Усе це має значний вплив на професійний розвиток працівників правоохоронних органів, особливо на початкових етапах їх кар'єри.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти соціально-професійного становлення працівників правоохоронних органів аналізувалися з філософсько-правових поглядів на формування професійної культури юриста в роботах О. Скакуна, С. Сливки, М. Ковалю, О. Шмоткіна та інших авторів. Психолого-педагогічний аналіз різних аспектів підготовки поліцейських до правоохоронної діяльності представлений у працях О. Діденка, В. Зеленого, Д. Кобзіна, М. Костицького, О. Назарова, В. Медведєва, І. Платонова, В. Примака, О. Тімченка, О. Тогочинського, В. Толубка, Г. Юхновця, С. Яковенка та інших дослідників.

У цих дослідженнях визначено ключові напрями вдосконалення навчально-виховного процесу та професійної підготовки майбутніх офіцерів поліції, а також формування у них професійних знань, умінь, навичок і якостей, готовності до виконання службових обов'язків. Деякі науковці зазначають, що особливістю професійної діяльності поліцейських є наявність толерантного світосприйняття та професійного мислення, здатність до конструктивної поведінки в умовах професійного конфлікту, а також вміння досягати взаєморозуміння без застосування насильства чи домінування.

Виділення раніше не вирішених частин проблеми. Недостатньо вивченими вважаємо зміст професійного становлення молодих працівників органів національної поліції.

Метою статті є дослідження періоду адаптації, як особливого етапу професійного становлення молодих працівників органів національної поліції.

Виклад основного матеріалу. Професійне становлення молодих працівників органів Національної поліції є важливим етапом у розвитку правоохоронної системи України, яка спрямована на забезпечення громадського порядку, захист прав і свобод громадян, а також дотримання законності на всіх рівнях. В умовах постійних змін, як політичних, так і соціально-економічних, працівники правоохоронних органів, особливо молоді, стикаються з численними викликами, що вимагають від них не лише високого рівня професіоналізму, але й психологічної стійкості та здатності адаптуватися до нових умов роботи.

Професійна адаптація в умовах соціальних та освітніх реформ спрямована на формування таких якостей особистості та моделей поведінки, які сприяють успішному пристосуванню до змін і нововведень, що виникають на основі життєвого досвіду, освіти та самоосвіти. Успіх процесу професійної адаптації залежить від множини факторів і є результатом їх взаємодії. Правильне розподілення навантаження на особистість під час її входження в робочу сферу дозволяє мінімізувати стрес і досягти максимальної продуктивності. Знання професійних та соціально-психологічних чинників, що впливають на адаптацію на різних етапах, дозволяє ефективно регулювати цей процес.

Термін адаптація (від латинського *adaptation, adapto* – пристосовую, пристосовування) з'явився спочатку у біології щоб визначити пристосування будови та функцій організмів до умов існування чи звикання. На сьогоднішньому етапі розвитку науки поняття «адаптація» являється досить складним і у різних сферах знань має власне трактування. У зарубіжній літературі адаптація розглядається і як форма захисного пристосування людини до соціальних вимог (Ж. Делор), і як засвоєння соціальних ролей (Р. Парсон), і як подолання напруги (Л. Фестингер), і як вихід зі стресової ситуації (Г. Сельє), і як сукупність пристосувальних реакцій, в основі яких лежить активне освоєння середовища, його зміна і створення необхідних умов для успішної діяльності (Т. Шибутани).

Адаптація є передумовою соціальної активності і водночас – показником рівня її розвитку. Важливий фактор, який впливає на адаптаційний процес, – умови життя та діяльності. Професійна адаптація характеризується не тільки пристосуванням, а й входженням до активної діяльності. Для молодого фахівця професійна адаптація – це засвоєння професійних і соціальних функцій, активне включення в життя

трудового колективу (Чирва, 2020: 193).

Сутнісною характеристикою ефективності функціонування механізму професійної адаптації молодого поліцейського слід вважати результативність самодіяльності особистості щодо засвоєння статусно-рольових і нормативних вимог, орієнтацій, умов нового соціального середовища, зокрема: а) ступінь прийняття нормативів та орієнтацій нового соціального середовища (професійної команди, колективу, організації); б) рівень оволодіння типовими формами предметної, професійної діяльності; в) міру включення у форми організаційної взаємодії в професійній групі; г) здатність виконувати типові професійні завдання шляхом використання нормативних способів поведінки і дій; д) ступінь урівноваженості в системі «особистість – середовище», узгодження спільних та індивідуальних інтересів, орієнтованості на досягнення колективних, групових й особистих цілей (Андросюк, 2017: 6).

Як правило, проблеми адаптації поліцейського часто виникають через труднощі соціалізації, конфлікти у виконанні рольових обов'язків або невідповідність соціальних норм і очікувань. Це може призвести до соціальної дезадаптації, яка проявляється у втраті здатності ефективно взаємодіяти з навколишнім середовищем і виконувати свою професійну роль. У випадку соціальної дезадаптації особистість поліцейського не може реалізувати свої можливості в умовах конкретного соціуму, що спричиняє порушення гармонії та ефективності в роботі.

Одним із найбільш повних понять «соціалізації» може вважатись визначення соціалізації особистості в інтерпретації М. Лукашевича: це «процес становлення особистості як суспільної істоти, під час якого налагоджуються різноманітні зв'язки особистості з суспільством, засвоюються орієнтації, цінності, норми, відбувається розвиток особистісних властивостей, формуються активність та цілісність особистості, набувається соціальний досвід, що нагромаджений людством за весь період розвитку» (Лещук, 2011: 1).

Важливо зазначити, що негативні психологічні чинники, такі як невідповідність між професійними вимогами та особистісними якостями, когнітивний дисонанс або рольова невідповідність, можуть призводити до психоемоційного стресу і, як наслідок, дезадаптації. Однак, якщо у молодого працівника зберігається орієнтація на самореалізацію та досягнення успіхів у професії, психічна дезадаптація може стати стимулом для його

адаптації і відновлення внутрішньої рівноваги з навколишнім середовищем.

Отже, професійна адаптація молодих поліцейських є складним і багатограним процесом, що залежить від успішного подолання психологічних та соціальних бар'єрів. Розуміння факторів, які можуть призводити до дезадаптації, і впровадження заходів для підтримки психоемоційної стабільності допомагає забезпечити ефективну адаптацію та успішне виконання професійних обов'язків.

У контексті професійної адаптації молодих поліцейських, важливою складовою цього процесу є роль вищих навчальних закладів Міністерства внутрішніх справ, які безпосередньо займаються підготовкою та навчанням майбутніх фахівців правоохоронної діяльності. Заклади вищої освіти Міністерства внутрішніх справ відіграють ключову роль у формуванні професійних знань, навичок і морально-етичних принципів у студентів, а також у підготовці їх до реальних умов служби в органах внутрішніх справ. Зокрема, освітній процес у цих закладах має включати не лише теоретичні знання, але й практичні тренінги, що сприяють розвитку психологічної стійкості, стресостійкості та навичок ефективної взаємодії з різними соціальними групами.

Навчання у закладах вищої освіти повинно бути орієнтоване на підтримку процесу адаптації здобувачів до специфіки роботи в органах поліції. Важливою частиною цього процесу є інтенсивне формування в студентів таких якостей, як здатність до швидкого прийняття рішень у стресових ситуаціях, розвиток комунікативних навичок, а також вміння працювати в команді та дотримуватись етики служби. Враховуючи зміни в соціальних, політичних та економічних умовах, які визначають нові виклики для правоохоронців, програми навчання повинні бути гнучкими, інноваційними і спрямованими на максимальне наближення до реальних умов служби.

У свою чергу профорієнтаційна підготовка допомагає молоді ознайомитися з різними професіями та обрати правильний професійний шлях.

Відбір кандидатів на навчання здійснюється підрозділами кадрового забезпечення органів Національної поліції з постійно діючими комісіями з питань профорієнтації кандидатів та відбірковими комісіями ЗВО МВС відповідно до вимог Закону України «Про Національну поліцію» (Про Національну поліцію, 2015, 2017), Наказу МВС України «Про затвердження Порядку добору, направлення та зарахування кандидатів на навчання до вищих навчальних закладів із специфічними

умовами навчання, які здійснюють підготовку кадрів для Міністерства внутрішніх справ, поліцейських та військовослужбовців Національної гвардії України» від 15 квітня 2016 року №315 (Про затвердження Порядку добору, направлення та зарахування кандидатів на навчання до вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку кадрів для Міністерства внутрішніх справ, поліцейських та військовослужбовців Національної гвардії України, 2016) та ін.

Адаптація курсантів закладів вищої освіти Міністерства внутрішніх справ як один з етапів їхнього становлення як майбутніх правоохоронців, включає кілька важливих етапів, що охоплюють різні часові рамки.

Цей процес розпочинається з курсу молодого бійця, коли майбутні працівники правоохоронних органів лише знайомляться з основами професії, а також із фізичними та психологічними вимогами, які поставлять перед ними майбутні робочі умови. На цьому етапі акцент робиться на дисципліну, фізичну підготовку та базові знання, необхідні для роботи в правоохоронних органах. Важливою частиною є формування мотивації та усвідомлення власної відповідальності за виконання службових обов'язків. Курсанти проходять спеціальні тренування, які включають навчання тактиці, застосуванню фізичної сили у межах закону та реагуванню на надзвичайні ситуації.

На першому курсі навчання адаптація набуває більш глибокого змісту, оскільки курсанти починають активно вивчати теоретичні дисципліни, пов'язані з правом, кримінологією, а також організацією діяльності правоохоронних органів. Вони вивчають кримінальний кодекс, елементи розслідування злочинів, основи тактичної підготовки. Водночас формується усвідомлення важливості моральних та етичних принципів, які мають стати основою їхньої професійної діяльності. Це також період, коли курсанти вчаться працювати в команді, розвивають комунікаційні навички, здатність до конструктивного вирішення конфліктів, а також критичне мислення. Практичні заняття, на яких вони розбирають реальні випадки з практики правоохоронців, допомагають не тільки закріпити теоретичні знання, але й підготуватися до майбутніх професійних викликів.

На старших курсах курсанти починають більш активно брати участь у практичній підготовці. Вони проходять стажування у різних підрозділах МВС, працюють у реальних умовах під наглядом досвідчених правоохоронців, виконують

завдання, що включають патрулювання, перевірку документів, участь у проведенні оперативних заходів. Цей етап є важливим для розвитку професійних навичок та формування здатності до самостійного прийняття рішень в екстремальних ситуаціях. Наприклад, під час проведення навчальних операцій курсанти вчаться, як діяти при затриманні підозрюваних, забезпеченні безпеки на масових заходах або у кризових ситуаціях, таких як природні катастрофи чи терористичні загрози.

Завершальний етап адаптації відбувається під час випуску, коли курсанти, після успішного завершення навчання, переходять до реальної правоохоронної діяльності. Вони вже мають достатній обсяг знань і практичного досвіду, однак реальні умови роботи можуть суттєво відрізнятись від навчальних. На цьому етапі випускники адаптуються до конкретних умов роботи в місцевих підрозділах МВС, мають досвід виконання складних завдань, таких як розслідування злочинів, надання допомоги громадянам у надзвичайних ситуаціях чи забезпечення правопорядку на масових заходах. Випускники повинні швидко адаптуватися до постійних змін у законодавстві, технологіях та соціальних умовах, оскільки робота правоохоронця потребує постійної готовності до реагування на нові виклики.

Отже, професійна адаптація є частиною соціальної адаптації і являє собою складний педагогічний процес, який включає кілька етапів, що допомагають особистості влитися в професійну діяльність та адаптуватися до її умов і специфіки. Підготовка до професійної адаптації в умовах вищого навчального закладу є комплексним етапом, на якому формуються професійні й особистісні якості, необхідні для успішної реалізації в майбутній професійній діяльності.

Процес підготовки до професійної адаптації в університеті включає формування мотивації, набуття знань, умінь і навичок, а також розвитку особистісних якостей, що сприяють ефективному вступу в професійне середовище і пристосуванню до специфічних умов роботи. Готовність до адаптації є результатом цієї підготовки і передбачає емоційну стійкість, здатність витримувати стресові ситуації, професійне мислення, яке дозволяє аналізувати власну діяльність, розуміти причини успіхів і невдач, а також прогнозувати результати роботи.

Рівень готовності до професійної діяльності є важливим критерієм професіоналізму та компетентності співробітників Національної поліції України. Професіоналізація виступає як процес самореалізації

людини, що дозволяє їй самостійно і творчо розвивати власну професійну діяльність, зберігаючи стійкість до негативних впливів.

У свою чергу процес професіогенезу поліцейського здійснюється поетапно, охоплюючи всі стадії розвитку, починаючи від довузівського етапу і закінчуючи постійним самовдосконаленням та підвищенням кваліфікації в практичній сфері. Важливим етапом цього процесу є психологічний супровід фахівців на різних етапах їх професійного становлення.

Психологічний супровід професіогенезу правоохоронця – це комплексна науково обґрунтована система, яка об'єднує діяльність різних фахівців (керівників, наставників, психологів, педагогів, викладачів та інших) для виконання низки завдань. Ці завдання включають теоретичне осмислення психологічної суті та особливостей професійної діяльності правоохоронців, необхідність психологічної підтримки на кожному етапі їхнього професійного становлення. Система також спрямована на вивчення та удосконалення умов професійного середовища, яке впливає на гармонійний розвиток працівників поліції, а також на попередження можливих професійних криз. Крім того, важливим аспектом є підвищення кваліфікації осіб, які здійснюють психологічний супровід, і вдосконалення профорієнтаційних, психологічних відборів та навчальних програм для правоохоронців. Психологічний супровід також включає виявлення груп ризику, боротьбу з професійною деформацією, надання психопрофілактичної допомоги та підтримку у подоланні стресових ситуацій. Важливим результатом є забезпечення повної реалізації психологічного потенціалу особистості правоохоронця, підвищення його психологічної компетентності, що дозволяє ефективно долати труднощі особистого та професійного життя.

На нашу думку, психологічний супровід є невід'ємною частиною процесу професіогенезу, оскільки правоохоронці часто працюють у стресових та емоційно важких умовах, що може призвести до професійної деформації або емоційного вигорання. У зв'язку з цим, психологічна підтримка на кожному етапі їхньої кар'єри

є критично важливою для забезпечення їхнього емоційного благополуччя та ефективності роботи. Важливо, щоб цей процес був систематичним і багатограним, з урахуванням різноманітних факторів, які впливають на психоемоційний стан працівників. Тільки таким чином можна забезпечити високий рівень психологічної підготовки правоохоронців і сприяти їхньому професійному зростанню, знижуючи ризик професійних криз і зберігаючи психічне здоров'я в умовах складної та часто небезпечної роботи.

Висновки. Отже, процес професійного становлення молодих працівників Національної поліції є складним і багатограним, що вимагає комплексного підходу до психологічної підготовки та адаптації. Успішна адаптація до професійної діяльності правоохоронців забезпечується не лише через набуття професійних знань та навичок, але й через психологічну підтримку, яка допомагає зберігати емоційну стійкість, стресостійкість та ефективність у складних умовах служби.

Ключовим фактором ефективності цього процесу є правильно організований психологічний супровід, який включає як теоретичне осмислення специфіки професії, так і практичні заходи щодо підтримки психологічного благополуччя працівників. Важливою складовою є адаптація в умовах навчання, що сприяє формуванню мотивації, професійної компетентності та морально-етичних принципів.

Психологічна підтримка на кожному етапі кар'єри правоохоронців необхідна для запобігання професійним кризам і дезадаптації, збереження психологічного здоров'я та успішного виконання службових обов'язків. Професійне становлення правоохоронців не може бути успішним без комплексного психологічного супроводу, який стане основою для створення здорового, мотивованого та професійного кадрового потенціалу Національної поліції України.

Перспективами подальших наукових розвідок вважаємо вивчення процесу збереження психологічного здоров'я майбутніх правоохоронців для успішного виконання службових обов'язків в подальшій професійній діяльності.

REFERENCES/LITERATURA

1. Chyryva LL. (2020). *Psykhologichni aspekty profesiinoi adaptatsii vypusknikov VNZ iz spetsyfichnymy umovamy navchannia, yaki zdiisniuiut pidhotovku kadrov dlia MVS. Psykholohiia: vid teorii do praktyky. Innovatsiini tekhnolohii v roboti praktychnoho psykholoha: materialy III Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii.* (26 travnia 2020, Sumy). U 2-kh chch. Sumy: NVV KZ SOIPPO, 1: 204. [Чирва ЛЛ. (2020). Психологічні аспекти професійної адаптації випускників ВНЗ із

- специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку кадрів для МВС. Психологія: від теорії до практики. *Інноваційні технології в роботі практичного психолога*: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції. (26 травня 2020, Суми). У 2-х чч. Суми: НВВ КЗ СОІППО, 1: 204]. URL: http://www.uaoppp.com.ua/files/pdf/zbirka_1_konferenciya_1608666364.pdf#page=192.
2. Androsiuk V.H. (2017). Fenomen adaptatsii v konteksti diialnosti novoi politzii Ukrainy. *Yurydychna psykholohiia*, 2(21): 100–109. [Андросюк В.Г. (2017). Феномен адаптації в контексті діяльності нової поліції України. *Юридична психологія*, 2(21): 100–109]. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urpp_2017_2_11.
 3. Leshchuk H.V. (2011). Sotsializatsiia osobystosti yak sotsialno-pedahohichne yavyshche. Seriia «Pedahohika, sotsialna robota». *Uzhhorod*, 20. [Лещук Г.В. (2011). Соціалізація особистості як соціально-педагогічне явище. Серія «Педагогіка, соціальна робота». Ужгород, 20]. URL: <http://surl.li/xmfwzk>.
 4. Pro Natsionalnu politziiu (2015): Zakon Ukrainy vid 02.07.2015 № 580-VIII zi zminamy, vnesenymy zghidno iz Zakonamy Ukrainy vid 07.12.2017 № 2234-VIII. [Про Національну поліцію (2015): Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII зі змінами, внесеними згідно із Законами України від 07.12.2017 № 2234-VIII]. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show>.
 5. Pro zatverdzhennia Poriadku doboru, napravlennia ta zakhuvannia kandydativ na navchannia do vyshchikh navchalnykh zakladiv iz spetsyfichnymy umovamy navchannia, yaki zdiisniuiut pidhotovku kadrov dlia Ministerstva vnutrishnikh sprav, politseiskikh ta viiskovosluzhbovtziv Natsionalnoi hvardii Ukrainy (2016): Nakaz MVS Ukrainy vid 15 kvitnia 2016 roku № 315. [Про затвердження Порядку добору, направлення та зарахування кандидатів на навчання до вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку кадрів для Міністерства внутрішніх справ, поліцейських та військовослужбовців Національної гвардії України (2016): Наказ МВС України від 15 квітня 2016 року № 315]. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0668-16>.
-

Стаття надійшла до редакції 16.01.2025

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор **Світлана ГРИЩЕНКО**

Науковий керівник:

Тетяна Василівна МАТІЄНКО

ORCID 0000-0001-9695-2222

*Кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри психології та педагогіки,
Одеський державний університет
внутрішніх справ, (Одеса, Україна)*

E-mail: matienkotatyana08@gmail.com.

Scientific Supervisor:

Tetiana MATIENKO

ORCID 0000-0001-9695-2222

*Candidate of Legal Sciences, Associate Professor,
Professor of the Department of Psychology and Pedagogy,
Odesa State University of Internal Affairs
(Odesa, Ukraine)*

E-mail: matienkotatyana08@gmail.com

Анастасія Володимирівна ГОЛОВІНА

*Здобувач вищої освіти другого рівня,
Одеський державний університет
внутрішніх справ (Одеса, Україна)*

Anastasiia HOLOVINA

*Higher Education Student of the Second Level,
Odesa State University of Internal Affairs
(Odesa, Ukraine)*